

## Trädgård för de unga

– ett gestaltungsförslag till en del i Kumla stadspark, riktad till barn och unga.

Garden for the young- a design proposal for a part in Kumla city park, aimed at children and young people.

*Elin Dahm*



## **Trädgård för de unga- ett gestaltungsförslag till en del i Kumla stadspark, riktad till barn och unga.**

Garden for the young- a design proposal for a part in Kumla city park, aimed at children and young people.

*Elin Dahm*

**Handledare:** Julia Andersson, SLU, Landskapsutveckling

**Examinator:** Anna Pettersson, SLU, Landskapsutveckling

**Omfattning:** 15 hp

**Nivå och fördjupning:** G2E

**Kurstitel:** Kandidatarbete i trädgårdsdesign

**Kurskod:** EX0652

**Program/utbildning:** Trädgårdsingenjörprogrammet: design

**Examen:** Kandidatexamen

**Ämne:** Landskapsplanering

**Utgivningsort:** Alnarp

**Utgivningsmånad och -år:** Juni 2013

**Omslagsbild:** Elin Dahm

**Serienamn:** Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

**Elektronisk publicering:** <http://stud.epsilon.slu.se>

**Nyckelord:** Trädgård, barn, natur, odling, offentlig, Sjöparken, Kumla

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

## Förord

Sen flera år tillbaka, när jag hörde talas om att den s.k. Sjöparken skulle anläggas i Kumla har jag funderat och drömt om att få arbeta eller vara delaktig i den på något sätt. Med ett stort intresse och mycket ny kunskap från min studietid, skulle den platsen vara som himmelriket att befinna sig i och inspireras av. Att involvera denna plats i min kandidatuppsats var ett självklart val och den fortsätter att inspirera mig när jag nu närmar mig upploppet till mitt mål.

Mitt stora stöd i arbetet har varit min handledare Julia Andersson, som tagit handledaruppgiften på fullaste allvar och stöttat i tid (..och otid ) från start till mål. Hon har tipsat om diverse bra-att-veta-saker, påvisat samtliga stavfel som skrivits men framförallt uppmuntrat i svåra skrivarestunder och mött mig med ett varmt leende vid varje handledarmöte. Stort TACK!

Tack, vill jag också säga till Edit Ugrai, stadsträdgårdsmästare i Kumla, som presenterade mig för platsen som skulle bli huvudpersonen i detta arbete! Även Birgitta Magnusson på Kultur- och fritidsförvaltningen i Kumla kommun, som tillsammans med Edit gett mig information om platsen och delgett mig deras önskemål om den.

Personer som skänkt mig inspiration eller bistått med faktauppgifter; Märit Jansson, Per Flodström, Stefan Petterssons och Anna Heimann.

Stöttepelare runt mig som också är värda en guldstjärna: Freja- för att du visat vad som är viktigt och intressant i naturen ur din synvinkel, Janni - min trogna bordsgranne i biblioteket som jag slitit mitt hår tillsammans med, Helen och Rasmus för att ni bistått med foton från diverse utomhuslek, mamma och pappa som alltid lovordar och berömmar allt som visas upp och sista guldstjärnan går till min sambo Rikard som agerar min klippa i alla väder!

## **Sammanfattning**

Kumla kommun är en växande kommun som har som mål att ha minst 25 000 invånare år 2025. En stadsutveckling och ökat näringsliv tror kommunen kommer leda dem i rätt riktning och som en del av stadsutvecklingen satsas det nu i stort på den nya stadsparken som är i full gång att anläggas sedan några år tillbaka. En stor del i den är Sjöparken, innehållande stora grönytor, sjöar, promenadstråk m.m. Det senaste projektet i Sjöparken, som invigts under våren är Växthuset. Det är en byggnad innehållande palmhus, orangeri, kameliahus, restaurang samt en del som de kallar Möjligheternas Växthus och som kommer att fungera i rehab- och integreringssyfte. I anslutning till Växthuset, på södra sidan anläggs en köksträdgård samt två mindre växthus avsedda för barn. Runt om barnens växthus finns tankar om ytor som ska tilltala och inspirera den yngre generationen, dock saknas detaljritningar. Det här kandidatarbetet kommer därför undersöka hur en utomhusyta för barn och unga kan planeras samt hur den gestaltas på bästa sätt för att tilltala sin målgrupp.

## **Abstract**

Kumla is a growing municipality with the aim to have at least 25 000 inhabitants year 2025. An urban development and increased business community believe will lead them in the right direction and as part of it, a large-scale investment in the new city park. For several years, a part of it has been built up and more will be done in near future. A large part of it is Sjöparken containing large green areas, lakes, promenades etc. The latest project in Sjöparken, which opened during the spring is Växthuset. It is a building containing palm house, orangery, cameliaroom, restaurant and another part they call Möjligheternas Växthus and that will work in rehabilitation and integration purposes. Linked to Växthuset, on the south side they are building a vegetable garden and two small greenhouses for children. Plans about the surfaces around the greenhouse's is that it should appeal to and inspire the younger generation, however, no detailed drawings is existing. This candidate work will therefore investigate how an outdoor space for children and young people can be planned and how it is portrayed in the best way to appeal to their target audience.

## Innehåll

Förord.....	1
Sammanfattning.....	2
Abstract.....	2
Inledning.....	5
Bakgrund.....	5
En växande och blomstrande kommun.....	5
Kumla stadspark och Sjöparken.....	5
Syfte.....	6
Mål.....	6
Avgränsningar.....	6
Metod och material.....	7
Förutsättningar för gestaltning.....	7
Beställarens önskemål.....	7
Analys av plats inklusive ståndort.....	7
Målgrupp.....	10
Utomhusmiljöns betydelse.....	10
Barn i naturen.....	10
En tillbakablick på lekplatsen under 1900-talet.....	11
Lekmiljöer i dagsläget.....	11
Gestaltning riktad till barn och unga.....	12
Framgångsreceptet för en lekyta till barn.....	13
Lekmiljöns innehåll och dess påverkan på leken.....	15
Växtval för lek- och offentlig miljö.....	17
Gestaltningförslaget.....	18
Koppling mellan litteraturstudie & gestaltning.....	18
Konceptidé.....	20
Beskrivning av trädgårdarna.....	20
Den öppna trädgården.....	22
Den slutna trädgården.....	24
Diskussion.....	27
Källförteckning.....	29
Figurförteckning.....	30
Bilagor.....	31

Bilaga A: Illustrationsplan "Den öppna trädgården" .....	31
Bilaga B: Växtförteckning "Den öppna trädgården" .....	32
Bilaga C: Illustrationsplan "Den slutna trädgården" .....	33
Bilaga D: Växtförteckning "Den slutna trädgården" .....	34

# Inledning

## Bakgrund

### En växande och blomstrande kommun

I Örebro län, Närke, ligger Kumla kommun, beläget något söder om Sveriges mitt. Det är en liten men växande kommun med omkring 20 700 (wikipedia 2013-05-07) invånare i dagsläget. Förutom centralorten Kumla finns tätorterna Ekeby, Hällabrottet, Sannahed och Åbytorp samt några mindre orter. "Kumla- en blomstrande kommun" kan man läsa i Grönplanen för Kumla kommun (Grönplan, s 6) och det speglar verkligheten om vad kommunen satsar på just nu. Stadsutveckling med många nya bostäder och ett ökat näringsliv ska hjälpa Kumla att nå sitt mål; att ha 25 000 invånare senast år 2025. En viktig del i detta är att bevara och utveckla stadens grönområden.



Figur 1: Örebro läns placering i landet

### Kumla stadspark och Sjöparken

Den nya stadsparken är en av kommunens stora satsningar och håller sen några år tillbaka på att ta form med Sjöparken som en del. Sjöparken innehåller i dagsläget en konstgjord sjö, stora grönytor, växthus och mer är på gång. Stadsparken, ett område på 15 hektar, gränsar till det existerande reningsverket vilket avses kunna skapa ett pedagogiskt inslag för parkbesökarna i framtiden. Sen i våras kan besökarna uppleva byggnaden Växthuset, innehållande orangeri, kameliarum, palmrum, restaurang- och café samt Möjligheternas Växthus. Det sistnämnda ska fungera som en hjälpande hand för människor, i rehab och integreringssyfte. Utöver Växthuset planeras tematrädgårdar, en öppen gräsoval, en damm med en bäckfåra som slingrar sig nedför en vattentrappa, en fruktträdgård en campinganläggning m.m. I övergången från Sjöparken och den äldre delen av stadsparken; Djupadalsparken, skapas en ny lekplats. Växthuset, som är ritat av arkitekten Per Flodström på Kumla kommun, är ca 1 600 kvm stort (Ugrai, E. 2013 *Kumlan*, s 11). Utanför Växthuset kommer det anläggas en köksträdgård och en yta för restaurangens uteservering. Som en förlängning av köksträdgården planeras två stycken mindre växthus (ca 5x4 m) avsedda att inspirera barn och ungdomar till odling (Ugrai, E. 2013-04-04, samtal). Där

kommer verksamhetsdagar med olika aktiviteter för både barn och vuxna anordnas av Lisbeth Evaldsson, Kumla Bibliotek. (Evaldsson, L. 2013.) Runt om de två mindre växthusen finns en vision om att skapa en miljö som kopplas ihop med växthusen, vilka inspirerar och tilltalar barn och unga. När Edit Ugrai kontaktades angående förfrågan om förslag, för ämnet i det här kandidatarbetet, blev de två miljöerna ett aktuellt ämne. Under ett möte på kommunhuset, då även Birgitta Magnusson närvarade, togs kommunens önskemål för de aktuella platserna upp.



*Figur 2:  
Vy över sjön och Växthuset  
Foto: Elin Dahm*

## **Syfte**

Syftet med arbetet är att gestalta platser som är främst avsedda att tilltala barn och ungdomar att vilja vistas på. Målgruppen ska finna den aktuella ytan att vara en plats för återhämtning och rekreation som också stimulerar till nyfikenhet och aktivitet. I syftet ingår att skapa inbjudande entréer till de två mindre växthusen från huvudstråket. Gestaltningsområdena ska interageras med växthusen på ett naturligt sett och ha praktiska lösningar så att utomhusytorna smälter ihop med inomhusytan. Gestaltningen ska också innehålla lekfulla lösningar och rumsformer med aktivitetsytor, vilka påverkar besökaren till olika sinnestillstånd.

## **Mål**

Målet är att utröna hur ett område kan gestaltas för att tilltala barn, unga och vuxna samt hur de kan uppmuntras att vara delaktiga på en plats. Växtkompositionerna ska vara hållbara och ha prydnadsvärde under större delen av året. Gestaltningen ska utifrån beställarens önskemål och litteraturstudies slutsats, integreras på ett naturligt sätt med omgivningen. Gestaltningförslaget ska bidra till en plats som främjar sociala möten både barnen emellan men också mellan barn och vuxna samt pedagogiskt bidra med möjligheter att lära sig nya saker. Målet inkluderar även att förslaget lämnas över till Kumla kommuns Kultur- och fritidsförvaltning.

## **Avgränsningar**

På ytan i anslutning till Växthusets södra sida har jag begränsat mig till de två mindre områdena som gestaltningförslaget visar. Pga. att det saknas detaljrutningar för hur omgivningen kommer se ut är det nödvändigt att göra en del antaganden vad gäller platsens förutsättningar samt omgivningens karaktär. Gestaltningen riktar sig främst till barn i ålder upp till 12 år.

Följande antaganden har gjorts:

- Platsen är omgärdad av staket och grindar som hålls låsta under de tider då Växthuset är stängt.
- Gestaltningssytorna är öppna för alla besökare under Växthusets öppettider under växtsäsongen.



-Barn och vuxna får själva besöka och använda platsen runt om och inuti de små växthusen, ingen personal kommer att finnas där mer än när speciella aktiviteter anordnas.  
-De två mindre växthusens utseende och karaktär kommer att ha en relativt neutral framtoning, byggd till största delen av glasväggar. In/utgångar placeras på två eller tre sidor av växthusen för att många människor ska kunna röra sig i dem samtidigt utan att det blir för trångt.  
-Ett gestaltungsförslag innehållande koncept- och gestaltungs-skisser samt vyer kommer att överlämnas till kommunen där planteringsplaner, växtbeskrivningar och andra detaljplaner dock ej kommer att ingå.

## **Metod och material**

En litteraturstudie inledde arbetet för att samla in fakta om hur växtgestaltningar kan riktas för den specifika målgruppen; barn, unga (och vuxna) samt vad som gör en plats attraktiv för den yngre generationen. En stor del av litteraturstudien kunde baseras på avhandlingar skrivna av Märিত Jansson och Fredrika Mårtensson som fördjupat sig i aktivitetsytor för barn och barnens lek i utomhusmiljö. För att genomföra mitt gestaltungsförslag har jag sökt information om rekommendationer av lämpligt växtmaterial för offentliga platser samt växter som passar till den aktuella ståndorten. Med hjälp av Edit Ugrai och Birgitta Magnusson på Kultur- och fritidsförvaltningen, Kumla kommun erhöles information om platsens förutsättningar och önskemål för utformningen. En utvärdering av litteraturstudien, platsbesök på den aktuella platsen samt fem olika temalekplatser i Malmö, har legat till grund för att skapa ett konceptförslag. Gestaltungsförslaget bygger på platsbesök och fotografier på den aktuella ytan tillsammans med kommunens önskemål samt utvärderingen av litteraturstudien. Till grund för arbetet ligger också information från föreläsningar i en tidigare kurs där projektet var att utforma en sinnesträdgård för barn med funktionshinder, vilket kändes som en källa jag kunde hämta mycket inspiration ifrån.

Alla skisser i arbetet är skissade av författaren om inget annat anges.

## **Förutsättningar för gestaltning**

### **Beställarens önskemål**

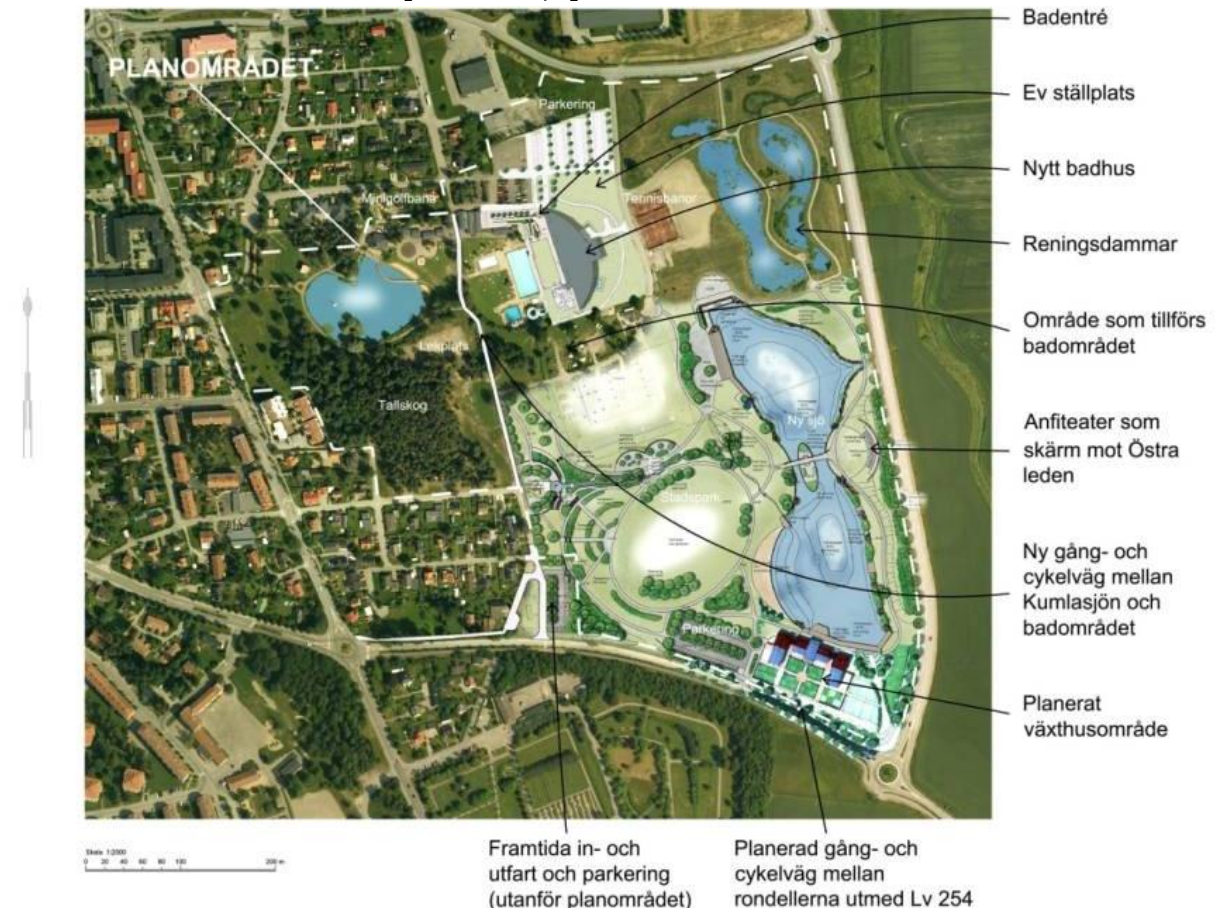
Platsen för gestaltningen är en yta som i skrivandets stund mest fungerar som en byggarbetsplats. Sakta men säkert ska ytan bli en inspirerande miljö för besökarna. Kommunen vill att de två angivna gestaltungsområdena ska locka den yngre generationen att finna ett intresse i odlandet. Platsen ska innehålla spännande och roliga inslag men också vara en plats för rekreation, vila och eftertanke. Den ska integrera barnen i odling genom att ge en lustfylld och stimulerande upplevelse. De önskar att på något sätt integrera odlingsaspekten med en sinnesträdgård för barnen. Edit Ugrai beskriver deras vision med orden: en "nyttoträdgård med stil" som kommer besökas av privatpersoner och grupper av barn. Platsen ska inspirera barnen och de vuxna till aktivitet men även vara en lugn plats där man får "ladda batterierna".

### **Analys av plats inklusive ståndort**

Kumla ligger i zon III (svensk trädgård, riksförbundet 2013-05-23) och har en årsnederbörd på 600-700 mm. (SMHI 2005)Jorden i stadsparken består till stor del av kalkrik blålera och

torrskorplera (Ugrai, E. se Lorin, P. 2013. s 30) vilket kan bero på att parken ligger i en dal. Följande kan läsas om torrskorplera i Projekt Runebergs–svenskt lantbrukslexikon: "Moleror och mjällorer, våra mest flytbenägna och lättast skorpbildande jordarter hör hit. I praxis går de under olika namn, björkleror, skorpleror och backleror" (Projekt Runeberg, 2013-05-15). Många av jordbäddarna i parken är upphöjda och resulterar i en fördelaktigare ståndort för växterna pga den ogästvänliga jorden som finns naturligt på platsen. Jorden på södra sidan av Växthuset är förbättrad och består av en naturgödslad trädgårdsjord till ett djup av 40cm, därunder befintlig alvluckrad fukthållande jord till ett djup av 30cm (Pettersson, S. 2012).

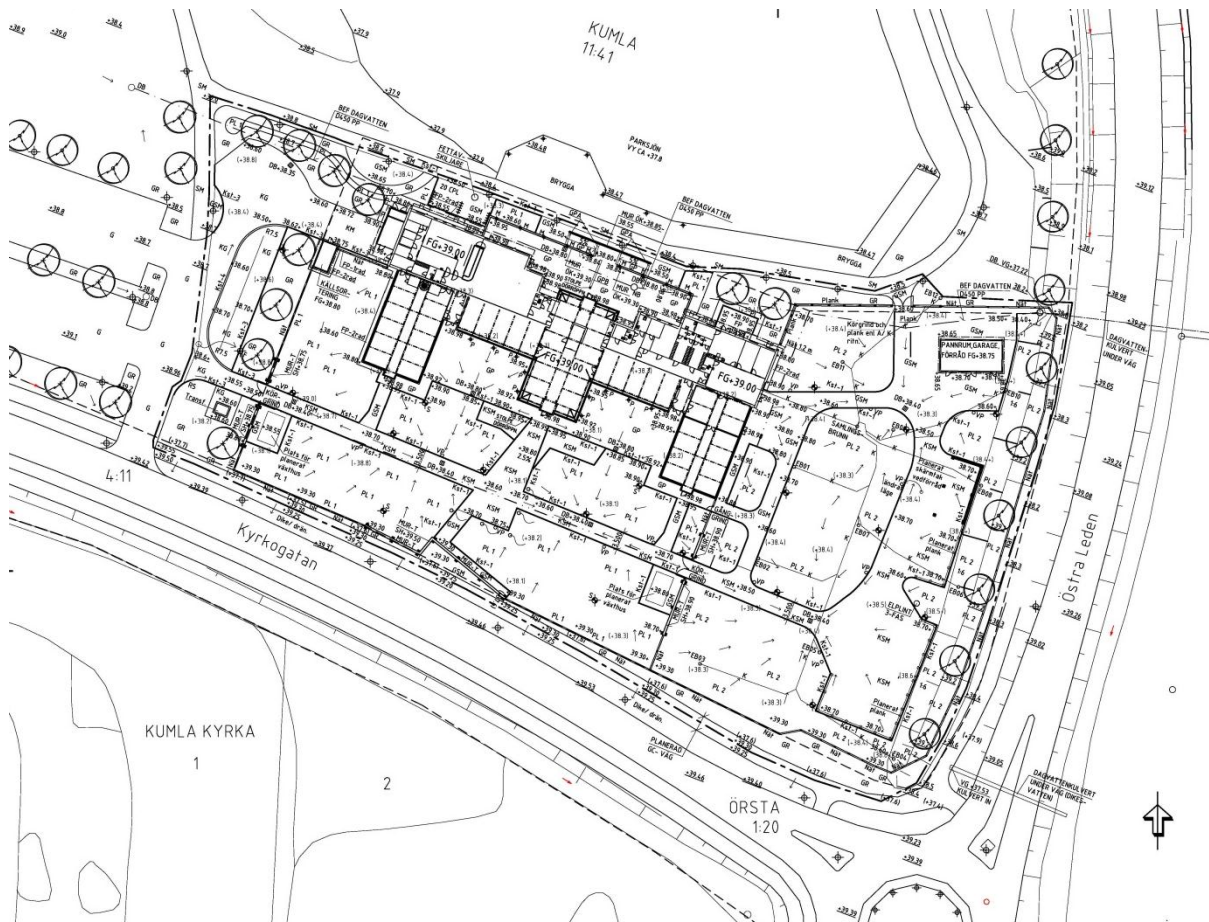
### Illustration över Kumla stadspark och Sjöpark



Figur 3: Växthusbyggnad i sydöstra änden av parken. Skiss av Per Flodström, arkitekt på Kumla kommun.

Platsen kommer skötas av en trädgårdsmästare, dock önskar kommunen en relativt skötselintensiv yta. Bilvägar omgärdar hela stadsparken och gör det lätt för besökare att ta sig till parken men orsakar dock en del trafikbuller på platsen. Gestaltningssytan är omgärdad av murar och avenbokshäckar (med en sluthöjd på 180cm) vilket skyddar mot vind och en del av trafikljuden. Platsen är utsatt för sol med undantag för den skugga som avenbokshäckan ger. Kumla Sjöpark har anlagts i en dalbotten, öster om staden. Nya bostadsområden planeras runt omkring Sjöparken, som kommer göra att det blir en mer central plats i staden än vad den är idag. På östra sidan om stadsparken rinner Kumlaån och i den norra delen av stadsparken finns två reningsdammar i anslutning till reningsverket och det nybyggda badhuset. Norr om det planeras fördröjningsdammar och kolonilottsområde i en mer naturinspirerad omgivning.

Karaktären på det befintliga Växthuset är modernt med mycket raka linjer (se figur 5). Huset består till stora delar av glasrutor och svarta detaljer. Planerade trädrader, gångar och stråk ligger i raka linjer i relativt symmetriskt mönster.



Figur 4: Växthuset i mitten med planteringsytor, små växthus och gångvägar på södra sidan. Bygghandling, plan över Växthuset av: Stefan Pettersson, SP Landskapsarkitektbyrå AB



Figur 5: Växthuset sett söderifrån  
Foto: Lena Dahm



## Målgrupp

Sjöparken är en plats som besöks av många olika människor då det är en offentlig parkmiljö. Eftersom gestaltungsplatsen är en del av stadsparken är målgruppen stor. Framförallt riktas denna utformning till barn och unga. Dessutom ska platsen inspirera de vuxna som följer med barnen till parken. Gestaltungsytan ligger i anslutning till en restaurang vilket kan ha en inverkan på lång tid besökaren vistas på platsen. Det kan vara allt från att besökaren passerar längs huvudstråket utan att gå in på ytan till att stanna här under en längre stund.

## Utomhusmiljöns betydelse

### Barn i naturen

Att ha tillgång till att vistas i naturen eller naturliga omgivningar är en viktig del för barns hälsa på flera olika sätt. Det bidrar till att barnen blir mer självständiga när de har tillgång till lekmöjligheter i omgivningar i naturen och den fysiska och psykiska hälsan stärks (Grahn, P et al. 2000 se Nebelong, H. 2008. s 30). Följande stycke har Tina-Marie Qwiberg skrivit i en artikel i Svenska Naturskyddsföreningens tidskrift:

” Kanske kan man kalla barn för experter. Experter i allt från ett stycke gräs, blommor, träd, och nån stubbe, skapa egna upplevelser. Om man ger dem tillgång till lite natur så bygger de världar där gråsuggan blir en husvagn eller en mormor, stubben är ett slott, mossan är parken där prinsessan vilar middag och spindeln är rymdvarelse” (Naturskyddsföreningen s 10-11).

Att utomhusmiljön skulle vara viktig för barnen kan också förklara av att en övervägande majoritet av vuxnas miljöminnen utspelar sig utomhus (Cooper- Marcus. 1992 se Mårtensson, F. 2004. s 21) eller på olika platser i naturen (Sandberg 2002 se Mårtensson F. 2004 s 21) och många förknippas dessutom olika utomhusmiljöer med en viss känsla eller situation såsom att landsbygds- eller kustlandskap kan förknippas med t ex semester och vila (Hägerhäll 1999 se Mårtensson 2004 s 21). Tilda Nilsson Gige, fyra år gammal, definierar naturen på följande sätt: ”Naturen är lika med skogen. Och så tillkommer buskar, bär, rådjur och en sjö i Småland” (Naturskyddsföreningen. s 40).

Forskarparet Stephen och Rachel Kaplan har en teori om att människor har två sorters uppmärksamhet; den spontana och den riktade uppmärksamheten. Den spontana uppmärksamheten är när vi utan att anstränga oss uppmärksammar saker runt omkring oss, t ex när vi upplever en vacker eller spännande plats. Denna uppmärksamhet kräver ingen energi och det är av den vi kan ”ladda våra batterier”. Den riktade uppmärksamheten är när vi anstränger oss mentalt för att uppfatta något, t ex när man är i skolan eller på jobb. Den riktade uppmärksamheten kräver mycket energi av oss och vi har en begränsad kapacitet för hur mycket vi kan ”ta in”. När människor blir utbrända och går in i väggen har de passerat gränsen för sin kapacitet. Denna energi menar Kaplan att man kan samla igen genom att vistas ute i naturen (Nebelong, H. 2008. s35).

## En tillbakablick på lekplatsen under 1900-talet

Under början av 1900-talet ökade bilismen och det var viktigt att skydda barnen och även att barnen trafikundervisades för att öka säkerheten. Ordningsregler rådde för barnen på gatorna men också på lekplatserna. Alva Myrdal skrev boken "Stadsbarn" och blev på 30-talet talesperson för barns intressen. Under 1900-talet började man mer inse vikten i kontakten med djur och natur för barnen samt den naturliga kontakten med vuxna i vardagens arbeten. Mycket hände under detta århundrade, när funktionalismen kom på 30-talet t ex skulle små och stora parker börja planeras in i stadsplanerna. Kvarteren skulle öppnas upp för mer sol och vind. På 50-talet började man identifiera olycksfall där barn var inblandade och ledde till olycksförebyggande arbete. I miljonprogramsområdena fick lekplatserna mycket kritik och man menade att det var livet på landet som var det vettigare alternativet. Det medförde lagstiftning angående utformning av utemiljöer i städerna där anlagda parklekar och lekplatser skulle ingå. Barnens utemiljöer skulle separeras från trafiken och pedagogiska program skulle hjälpa till att locka till barns lek.

På den senare delen av århundradet minskade intresset för barnens villkor i utomhusmiljöerna, det blev istället en större fokus på barnomsorgen och fritidsverksamheten. Den ekonomiska krisen på 90-talet ledde till nedskärningar och arbetslöshet vilket i sin tur blev början på en omfattande storstadssatsning. Barnkonvention, barnombudsman och Boverkets Barndomssociologin introducerades (Rasmusson, B. 2012. s 42-44).

## Lekmiljöer i dagsläget

Som dagens utmaning behöver planerare av lekmiljöer, involvera brukarna i sin gestaltungsprocess för att skapa ett så bra resultat som möjligt för sin målgrupp. Grunden för det är att skapa en barnvänlig utemiljö som även är en rik miljö för barnen, d.v.s. hög socialt förhandlad rörelsefrihet och miljöer rika på möjligheter (Jansson, M. 2013. föreläsning). Ett motto för alla planerare borde vara Lotte Möllers ord: "Har man förmånen att äga en trädgård som ofta besöks av barn skall man inte göra den till en rastgård utan till en förtrollad värld" (Möller, L. 1992. s 169).

I dagens läge råder det på många ställen, ofta i städer, brist på lekytor i större skala då skolor och skolgårdar flyttar in i lokaler som redan finns och då kanske inte har mycket utrymme utomhus (Lenninger, A. 2012b. s 32). En vanlig syn på en lekplats idag är prefabricerad lekutrustning i form av klätterställningar, rutschkanor, hoppborgar m.m. vilket har fått mycket kritik tillsammans med en enförmig och statisk design och konstruktion. Resultatet på en lekplats som inte är skapad utifrån barnens perspektiv och behov blir att platsen kommer ha ett begränsat värde för brukarna. För att komma ifrån detta problem har ändringar i konceptet lekplats lett till mer platsanpassade och obegränsade ytor som inte kallas för lekplats utan t ex lekfulla ytor, möjlighet för lek eller lekfulla landskap istället (Jansson, M. 2009. s 34-35). Lotte Möllers syn på en plats för barn är tydlig: "Platser för kroppsövningar och bollspel råder det ju knappast någon brist på i detta land. Barn får flänga omkring och gunga och hoppa på dagis, på lekplatser och i skolan. Men ställen där de får vara ifred och leka hemliga lekar, där de kan känna doften av rosor och titta på småkryp är sällsynta" (Möller, L. 1992. s 169).

På 2000-talet finns det mycket forskning kring barns lek och deras behov av att få vistas i fysiska miljöer men frågan är om detta trots det har förbättrats mycket? I storstadsmiljöer m.m. känner många människor rädsla och osäkerhet i att vistas utomhus. Bristande rörelsefrihet, trafik och barnfattigdom är fortfarande stora problem (Rasmusson, B. 2012. s 42-44).

## Gestaltning riktad till barn och unga

Helle Nebelong, dansk landskapsarkitekt, menar att vuxna har ett ansvar för barns naturliga utveckling genom lekmöjligheter och att det då är viktigt att vi visar dem vägen och låter dem leka efter deras egna premisser. Hon menar också att barnen i dagsläget spenderar mycket tid på fritids, skola, träningar osv och när de kommer hem tittar de mycket på tv, vilket betyder att det inte blir mycket tid över för att utvecklas genom lek utomhus (Nebelong, H. 2008. s 6). Det är därför väldigt viktigt att utomhuslekytor är välplanerade. För att skapa en intressant och inspirerande plats för barn måste vi involvera dem i skapandet av den (Nebelong, H. 2008. s 91) men det finns svårigheter med att intervjua/fråga ett barn direkt om dennes synpunkter på en plats då deras åsikter ofta kan färgas av vad barnet tror att vuxna tycker, då de vill verka "duktiga". Vid en analys av platsen bör människorna som rör sig där beaktas och analyseras mer än att bara förlita sig på intervjuer (Cele, S se Lenninger, A. 2012a. s 14-18).

Ulf Strindberg och Mona Holmberg rekommenderar att inte anlägga perennrabatter invid lekplatser eller andra ytor där risken för trampsador är stor (Nyberg, K. 2010. s 43) medan Lotte Möller skriver:

"Det värsta med de oömma bollspelsträdgårdarna är att de lär barnen att de inte behöver ta någon hänsyn. Där finns ingenting som är så fint och vackert att det inte får förstöras. De är trädgårdar för små barbarer, inte för blivande kulturvarelser" (Möller, L. 1992. s 170).

Märit Jansson pratar om 9 utgångspunkter för design av lekmiljöer (Jansson, M. 2013. Föreläsning):

- 1- Övergripande utformning och karaktär:** Relevant att veta är hur ytan ser ut, vilken storlek den har, hur ytan ska delas upp, vilka aktiviteter som ska finnas, platser för möten o s v.
- 2- Innehåll:** Vilka olika lekredskap, texturer och material som ska finnas på platsen bör väljas ut med omsorg.
- 3- Tid och förändring:** Påverkbarheten på innehållet, hur ändrar sig innehållet under årstidernas växlingar och olika väder. Hållbarheten på växter och innehåll beror mycket på platsens förutsättningar och är viktigt att tänka på.
- 4- Sociala dimensioner:** Vilka möten ska ske på platsen? Utformningen måste främja möten mellan barn och vuxna, möte mellan barn i olika åldrar och kön, människor med funktionshinder m.m.
- 5- Barns perspektiv och möjligheter:** Att utformningen skapas utifrån barns perspektiv spelar en otroligt viktig roll. Att barnen kan känna sig delaktiga, anta utmaningar och påverka utemiljön de vistas i skapar ett värde.
- 6- Barns utveckling och färdighetsträning:** Genom en lekmiljö kan barnen utvecklas på flera olika sett; socialt, kognitivt, öva motorik och pedagogik, fysisk och psykisk hälsa och andra särskilda behov
- 7- Förutsättningar för specifika lekaktiviteter:** Platsen måste uppmuntra barnen att utveckla sin egen lek-, fantasilek, bollspel, fysisk lek såsom balanslekar m.m. Genom att erbjuda olika platser med olika förutsättningar kan olika lek äga rum.
- 8- Geografisk kontext:** Placeringen geografiskt måste styra de olika valen i utformningen. En placering i staden kan skilja sig i behov och önskemål från en ute på landsbygden.
- 9- Metodperspektiv:** Vilka olika metoder för planering och gestaltning ska användas? Behöver platsen anpassas efter vissa lokala behov eller utifrån andra perspektiv?

En utemiljö riktad till barn bör locka både till aktiva lekar där barnen rör mer på sig men också till lekar där de stannar upp och leker mer lugnt och platsbundet. Vi kan alla snabbt läsa av en plats och hitta möjliga aktiviteter för den t ex en stor plan gräsyta- bollspel, springa, rulla, lägga oss ner och vila m.m. (Mårtensson, F. se Lenninger, A. & Olsson, T. 2006. s 17).

### **Framgångsreceptet för en lekya till barn**

Många olika moment bör finnas med i gestaltningen av en plats för barn och unga.

**Träna motorik:** *Grovmotoriska och finmotoriska.* Finmotoriska aktiviteter såsom; använda tår och fingrar, läppar och tunga utvecklar och stimulerar barnens kroppshälsa. Stora rörelser av armar, ben eller hela kroppen är grovmotoriska aktiviteter som också bidrar till hälsa. En blandning av de två ovan nämnda är att föredra i barnens utomhuslek (Chronwall, S. 2010. s 30-31).



*Figur 6:  
Använda fingrar för att plocka blommor övar finmotoriken medan grovmotoriken kan tränas genom att springa.  
Foto: Elin Dahm*

**Uppmuntra till psykosocial utveckling:** *Skapande aktiviteter-* Aktiviteter för olika åldrar på flera olika ställen på platsen främjar leken. Intill dessa bör det finnas platser för de vuxna där de kan sitta, eftersom de måste ha en närmare uppsyn över de minsta barnen. *Sinnliga aktiviteter-* aktiviteter som stimulerar barnens sinnen kan vara en sandlåda där barnen använder händer och fötter för att forma sanden. *Sociala aktiviteter-* sker där människor kan mötas och göra saker tillsammans, som att odla t ex. *Aktiviteter som uppmuntrar delaktighet-* är aktiviteter där barnen får känna att de får vara delaktiga och ta ansvar. De får vara med och forma platsen på sitt sätt. *Utmanande aktiviteter-* Olika svårighetsgrader och utmaningar på lekmomenten, är viktigt på en plats där barn i flera olika åldrar vistas. Aktiviteterna ska vara anpassade så att människor med handikapp kan ta sig fram (Chronwall, S. 2010. s 30-31)(Nebelong, H. 2008. s 105).

**Vara lärande och lyfta fram miljömedvetenhet:** *utomhuspedagogiska aktiviteter-* är ett roligt sätt för barnen att lära sig nya saker. När sinnena stimuleras med hjälp av olika lekar och moment ökar kunskapsinhämtandet och blir en uppmuntrande inlärningsprocess. Alfabetet, räkning eller kretsloppet är exempel på sådant man kan lära barnen. *Aktiviteter som främjar miljömedvetenhet-* Är viktigt för att barnen ska förstå, t ex hur det fungerar i naturen när blad faller ner och förmultnar och blir näring för trädet (Chronwall, S. 2010. s 30-31).

**Utmana och bjuda på spänning:** Lekmiljöer bör inte vara för tillrättalagda eller för uppenbara. Det är viktigt att tänka på att platsen inte ska styra barnen in i vissa lekar, utan att barnens fantasi ska stimuleras så att de uppfinner och formar sin egen lek efter deras egen utvecklingsnivå (Nebelong, H. 2008. s 36).

**Vara en lagom säker plats:** Att lekytan ska vara en säker plats vill nog de flesta föräldrar som besöker den. Det är dock viktigt att säkerhetsaspekten inte tar överhand- platsen ska vara "så säker som nödvändigt" (Nebelong, H.2008. s 105).



*Figur 7: Lagom säkert? Fladängsparken, Lomma.  
Foto: Elin Dahm*

**Tillgänglig:** En lekmiljö ska vara tillgänglig även för barn med olika handikapp.

**Platsanpassad:** Platsförutsättningar spelar en stor roll där platsens identitet, plats, rumskänsla bör tas i beaktning (Jansson, M. 2013. Föreläsning). Att smälta in i omgivningen men också ta platsens anda i beaktning. Sofia Cele menar att vid planerandet av en plats bör uppleva och ta in och reflektera över vad som finns på platsen redan och vad som är unikt med den och bevara det (Cele, S. se Lenninger, A. 2012a. s 14-18).

Sara Chronwall har i sitt examensarbete sammanfattat fem olika grundkaraktärer som förskoleträdgården bör innehålla:

- Öppen
- Naturlik
- Kuperad
- Rumslighet
- Entrékänsla

(Chronwall, S. 2010. s 26)

**Tilltala målgruppen:** Beroende på vilken brukargruppen är skiljer sig de olika behoven för lekmiljön. Stora eller små besöksgrupper? En blandning av olika miljöer med speciella, utmanande och unika lekredskap kan stimulera barnens intresse. Mötesplatser är mycket viktigt på dessa platser (Jansson, M. 2013. Föreläsning).

Det är viktigt att tänka på att de vuxna också tillhör målgruppen vid planering av lekmiljöer. I och med dagens renodlade lekplatser så minskar tillfällena för möten mellan vuxna och barn (Jansson, M. 2009. s 34).

**Vara en unik plats:** En lekmiljö bör skapas utifrån barnens och platsen ska få vara deras egen. Det är inte det estetiska som behöver tilltala mest utan det unika- vi måste våga tänka innovativt vid utformning för att skapa en upplevelse (Jansson, M. 2013. Föreläsning).

Enligt en undersökning som Märit Jansson gjort på en förskola är lekplatser, som anses vara unika eller speciella på något sätt, mycket uppskattade (Jansson, M. 2009. s 65)(Nebelong, H. 2008. s 105). Ett behov har identifierats av att lekplatsen ska tillgodose besökarens behov av aktivitet, säkerhet, sociala möten och upplevelser av olika sinnesstämningar. Behoven kan



variera bland olika människor vilket betyder att alla kanske inte kan tillfredsställas på en viss plats (Jansson, M. 2009. s 45).

Vid entrén eller utgången kan det ha en positiv inverkan på barnen om det finns något som välkomnar/säger hejdå till dem när man passerar. Det kan vara en staty, figur, portal, utmärkande växt eller annat som utmärker sig lite men ändå kan symbolisera och kopplas ihop med platsen. Den kan hjälpa till att berätta en historia om platsen eller ge ledtråd till vad som finns på platsen (Nebelong, H. 2008. s 99).



*Figur 8 t v: Träskulptur i anslutning till Djurlekplatsen, Beijers park, Malmö.*

*Figur 9 t h: Fjäril på lyktstolpe utanför Sagolekplatsen, Slottsparken, Malmö.*

### **Lekmiljöns innehåll och dess påverkan på leken**

Fredrika Mårtensson har under sin studie av barns lek, lagt märke till att barn gärna använder sig av mycket löst material som barnen själva kan forma och påverka såsom; vatten, stenar och pinnar m.m. (Mårtensson, F. 2004. s 81). Barnen kan dock ses ändra sina lekar efter platsens väder och årstidsväxlingar (Mårtensson, F.2004. s 105). Exempel på olika innehåll i en lekmiljö och dess betydelse för leken:

**Buskage:** Buskage i en lekmiljö kan påverka leken genom att de hindrar till viss aktiv rörelse och spring. Strukturen kan sakta ner farten genom att t ex skymma sikten vilket kan ha en positiv inverkan för de mer platsbundna lekarna (Mårtensson, F. 2004. s 97).

Det uppmuntrar till viss rörelse då det går att spring runt det och gömma sig inuti. Det ger skugga soliga dagar och kan användas till mer stillsam platsbunden lek med t ex pinnar, stenar och insekter (Chronwall, S. 2010.s 27).



*Figur 10: Lövgång, Pildammsparken, Malmö*

**Backe/kulle/sluttning:** En kuperad yta där barnen kan klättra upp. Stimulerar till att springa, rulla, klättra, hjälpas åt att ta sig upp, se på utsikten från ett annat perspektiv m.m. Den kuperade ytan bör anpassas efter brukargruppen så att den bjuder på lagom utmaning (Chronwall, S. 2010. s 28).

**Öppen yta:** En plats där barnen kan springa och leka aktiva lekar men också vila. Platser med lek miljö bör skuggas något för att skydda mot stark sol (Chronwall, S. 2010.s 27).

**Rumslighet:** Skapar dynamik i utemiljön då de bildar olika rum, gärna i olika storlek och karaktär. Mindre små rum kan bli krypin och gömställen, större rum kan stimulera till spring och möten mellan flera personer. Spännande gångar emellan dem lockar till nyfikenhet (Chronwall, S. 2010.s 28).



*Figur 11: Små krypin på Sagolekplatsen, Slottsparken i Malmö*

**Sittplatser:** På en lekplats vistas inte endast barn utan också vuxna. Därför är det viktigt att placera sittplatser på flera ställen på platsen där de vuxna kan sitta och ha uppsikt över barnen (Jansson, M. 2009. s 34).



*Figur 12 & 13: Möjliga sittplatser för stor och liten smälter in i lekmiljön, Sagolekplatsen, Slottsparken i Malmö*

**Vatten:** Att studera och leka med vatten i olika former verkar fascinera barn. Vatten inbjuder till många olika slags lekar och barnen kan lätt forma leken själva (Mårtensson, F. 2004 s. 105).



*Figur 14 t v: Vattenränna runt upphöjd växtbädd blir ett spännande inslag och är lättillgänglig för personer med handikapp.*

*Figur 15 t h: Illusion av ett vattendrag? Tillgänglighetslekplatsen, Rörslöparken i Malmö*

## **Växtval för lek- och offentlig miljö**

Små och låga växter blir lätt nertrampade i lekmiljöer. Stora kvalitéer på buskar och träd bör därför premieras. I markskiktet i buskage kan barkbitar användas istället för marktäckare för att inbjuda till lek och samtidigt försvåra för ogräs. Vissa häckväxter kan användas som rumsavdelare då de försvårar för lek med sin täta karaktär. Buskar som lätt växer ut igen när grenarna bryts, är: *Acer tataricum*, *Spiraea cinerea* 'Grefsheim' och olika sorter av *Salix* eller *Cornus* och kan med fördel användas i lekmiljöer (Chronwall, S. 2010.s 62).

Ur ekonomisk och hållbar synvinkel är perenner i offentliga planteringar ett bra alternativ. Det kräver dock vissa krav på valet av perenner menar Stefan Lagerqvist, stadsträdgårdsmästare i Sävsjö kommun (Nyberg, K. 2010. s 10-15). När en perennplantering ska anläggas vid t ex en entré och synas på håll eller passeras i hög hastighet, gestaltas den bäst av robusta och färgglada växter. Många olika arter i en plantering är en fördel ifall några dör ut (Holmberg, M. &

Strindberg, U. se Nyberg, K. 2010. s 43). Peter Gaunitz anser att det är av vikt att tänka på den biologiska mångfalden när man planerar rabattytor. Rabatten och växterna måste samspela med naturen och insekterna i omgivningen. Med i beaktning måste även betraktaren vara som ska uppleva någonting mer än att bara "titta på en vacker komposition" (Nyberg, K. 2010. s 56-57) Platsens förutsättningar måste också tas in i planeringen av en perennrabatt då bl.a. ljus-, jord-, vind-, trafik-, vatten-, näringsförhållanden har stor betydelse för vilka växter som kommer trivas på platsen. Dessutom bör man ta hänsyn till platsens historia och samhällssituationen t ex om platsen utsätts för mycket slitage anser John Taylor (Nyberg, K. 2010. s 20).

Att växterna är anpassade efter platsens ståndort är också otroligt viktigt för att det ska vara effektivt att sköta och vara hållbart under en längre tid (Lagerqvist, S. se Nyberg, K. 2010. s 10-11) och marktäckare är en viktig stomme i en plantering för att hålla undan ogräs och täcka jorden (Nyberg, K. 2010. s 10). Stefan Lagerqvist menar att det finns fyra viktiga kriterier som en perenn måste uppfylla för att passa bra i offentlig miljö;

-Den ska vara billig

-Den ska ha prydnadsvärde under en lång period, inte nödvändigtvis blomning utan kan också vara ett vackert bladverk/knoppar/fröställningar.

-Den ska vara tillräckligt stor

-Den ska vara tålig

Plantering kan med fördel ske på våren eller hösten för att minska på etableringsvattningen. Tillförsel av långtidsverkande gödsel är viktigt för att perennerna ska etablera sig snabbare (Nyberg, K. 2010.s 12-15 samt 35).

## **Gestaltningförslaget**

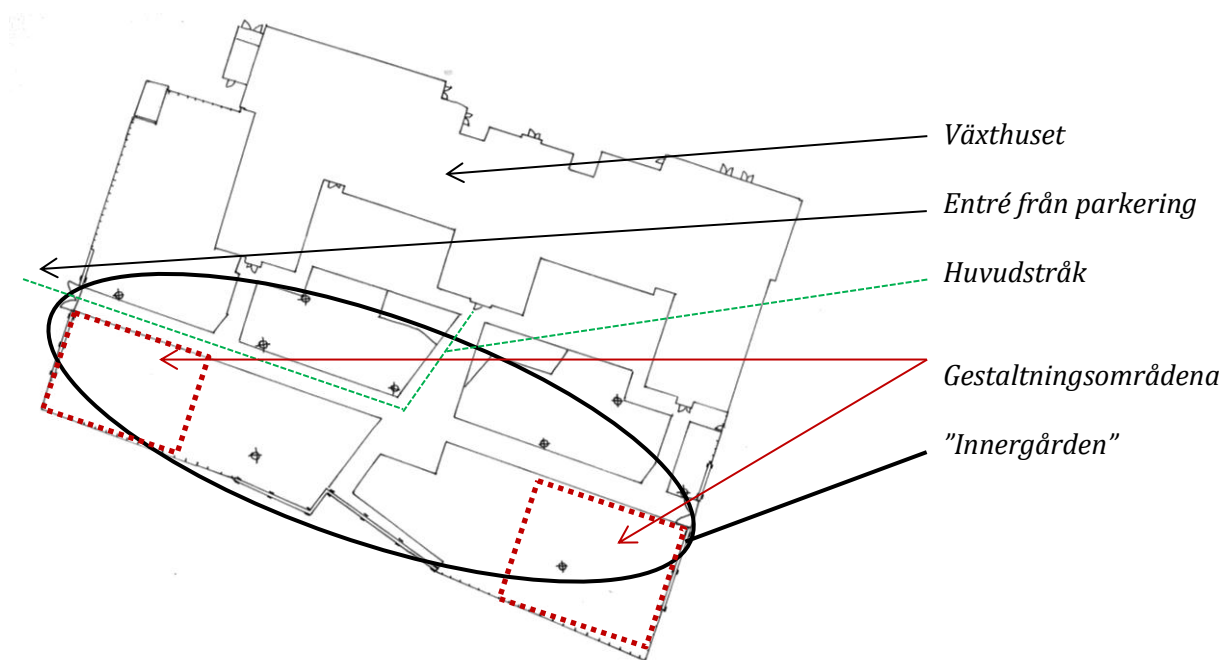
För att gestalta de aktuella ytorna omkring de mindre växthusen har litteraturstudien fått vägleda processen till utformningen. Pettsson och Findus har varit en av mina favoriter i barnbokssamlingen och jag har valt att låta mig inspireras av just dem böckerna i mitt koncept.

## **Koppling mellan litteraturstudie & gestaltning**

I stycket om En unik plats menar Märit Jansson att ett behov har identifierats av att lekplatsen ska tillgodose besökarens behov av aktivitet, säkerhet, sociala möten och upplevelser av olika sinnesstämningar vilket har haft stor betydelse och vikt i gestaltningen. Utifrån min undersökning har jag sammanfattat några ledord för utformning av lekmiljöer som jag haft nytta av i min gestaltningsprocess. Nedan beskrivs också hur de har integrerats i gestaltningförslaget.

**Platsen och omgivningen:** Det är viktigt att låta platsen och omgivningen spela en viktig roll i utformningen av en gestaltning. Platsens historia och anda måste speglas i gestaltningen för att kännas som de hör ihop och samspelar med varandra. Utifrån de linjer och stråk i omgivningen på den aktuella platsen har gestaltningsområdena fått en rektangulär form. Detta samspelar även med Växthusets något kantiga och hårda form.





Figur 16: Skiss över det stora Växthuset och "innergården"

**Uppdelning- Öppen, sluten, rumslighet, entré:** Beroende på platsen så kan uppdelningen innehålla bestå av andra delar. Jag har valt ut dem som kändes viktiga för den aktuella platsen och låtit dem ha en viktig roll i min utformning. Gestaltningssytorna har delats in i mindre rum och fått mjuka, lekfulla former där olika aktiviteter kan äga rum. Nära huvudstråket ligger de mer aktiva och öppna rummen samt entréer som fungerar som infångare av besökare. Entréerna och rummen innanför leder sedan vidare besökaren in i andra rum som känns mer intima och avskilda. Där uppmanas besökaren till lugnare aktiviteter och vila.

**Innehåll:** En lekmiljö bör ha ett innehåll bestående av olika lekredskap, material och texturer. Lugna och mer aktiva aktiviteter erbjuds i form av odlingsmöjligheter, trädgårdsarbete och skötsel, vattenkonstruktioner, viloplatser och platser där flera människor kan vistas och mötas. Det finns mycket olika växter att känna, lukta och smaka på.

**Hållbarhet:** Det är viktigt att växter och utformning väljs ut för att vara hållbara under lång tid. Mindre träd används för att inte bli för stora på lång sikt och långlivade perenner används. Trädgårdarna ska vara relativt skötlextensiva för att kunna hållas i fint skick.

**Uppmuntra till möten:** På många olika ställen i trädgårdarna placeras sittplatser ut för att underlätta för vuxna att befinna sig där leken sker. Vissa trädgårdsrum erbjuder flera viloplatser nära varandra som både barn och vuxna kan finna ro på. Alla trädgårdsrum ska kunna besökas av personer med handikapp såsom dålig syn, rullstol m.m. Gångytornas bredd ska inte understiga 120 cm.

**Skapad utifrån barnens perspektiv:** Många av källorna som det refereras till i tidigare stycken, poängterar vikten av att involvera barn och unga i planeringsskedet av lekmiljöer. Eftersom tidsramen varit snäv har istället inspiration hämtats från andra lekmiljöer samt barnböcker. Trädgårdarna innehåller lösningar och inslag som är skapade utifrån inspiration från dem.

**Utveckla barnen:** Aktiviteter som uppmanar barnen till att utforska nya saker och platser samt odling och pedagogiska inlärningsmoment finns i trädgårdarna. Innehållet i trädgårdarna uppmanar barnen till aktiviteter som tränar motoriken och som stimulerar sinnen.

**Skapa förutsättningar:** Barnen ska själva ha möjlighet att påverka olika saker. Att barnen har möjlighet att styra sin lek och skapa utmaningar för dem själva måste tillgodoses i planeringen. I

trädgårdarnas odlingsytor kan barnen så frön i jorden och plantera plantor. De kan kratta stenmjöls- och grusytor i olika mönster, leda vatten genom rännor och flytta runt mobila sittplatser och mycket annat.

**Se till beställarens önskemål:** Den här punkten har lagts till eftersom det känns viktigt i det här projektet. Att anpassa utformningen efter kommunens önskemål känns viktigt då jag inte haft möjlighet att ta hjälp av brukarna i min undersökning. Med hjälp av kommunen har jag fått en blick över vilka de anser höra till målgruppen och vilka deras behov är.

## Konceptidé

Mitt koncept för de två trädgårdarna har blivit inspirerat av barnböckerna om Pettsson och Findus och känslan jag vill förmedla till besökaren är att de ska känna som om de kommer hem till någon när de stiger innanför entrén. För att förtydliga detta har jag skapat en tydlig gräns för att besökaren ska känna att den kommer in på en ny plats. Detta har skapats med hjälp av portaler, spaljéer, häckar och planteringar. Trädgårdarna är väl avgränsade med häckar och spaljéer åt flera håll för att förstärka rumskänslan.

Växtmaterialet har till viss del valts ut efter inspiration från teckningar i Pettsson och Findus men har också utifrån ett pedagogiskt syfte då många relativt "vanliga" växter som hittas i många plantskolor, parker och hemträdgårdar har använts, vilket kan lära barnen att känna igen dem. Kraven på växtmaterialet är att de ska vara anpassade för ståndorten på platsen, de ska ha prydnadsvärde även när de inte blommar, de ska vara robusta och klara visst slitage samt att de tillsammans ska göra trädgårdarna attraktiva under hela säsongen.

## Beskrivning av trädgårdarna

Gestaltningssyftorna runt om de mindre växthusen har jag valt att döpa till två arbetsnamn; "Den öppna trädgården" och "Den slutna trädgården" som också ska syfta till temat för de två olika platserna. Namnen "öppna" och "slutna" kan tolkas på olika sett och syftar både till trädgårdarnas karaktär men också till de olika aktiviteterna som sker därinne samt hur man känner sig som människa. Öppen, social, upptäcka och göra var ledord till trädgården som fick namnet "Den öppna trädgården" och till "Den slutna trädgården" var det ord som; slutna, iaktta, uppleva och betrakta som fick leda mig. Beroende på vilken sinnesstämning man befinner sig i tror jag besökaren kommer finna sig mer tillfreds i den ena eller den andra trädgården. Arbetsnamnen har varit till hjälp vid olika val i utformningen, dock skulle namnen bytas ut om förslaget skulle bli verklighet. Trädgårdarna ligger på solbelysta platser och har därför fått flera träd som lämnar svalkande skuggor under soliga dagar.

"Kännetecknet" som Helle Nebelong skriver om har blivit en viktig detalj för mig. Jag vill att den ska symbolisera trädgårdarna och få besökaren att bli förvånad och glad genom sin unika utformning. I trädgårdarna klättrar många av växterna på höjden, på portaler, pergola och murar. Därav vill jag att kännetecknet ska vara något som sitter högt upp och även syns på håll. Köksträdgårdarna och odlingsarbetet som sker där, utgör en stor del av båda trädgårdarna och har också bidragit med inspiration till kännetecknet (se figur 17).



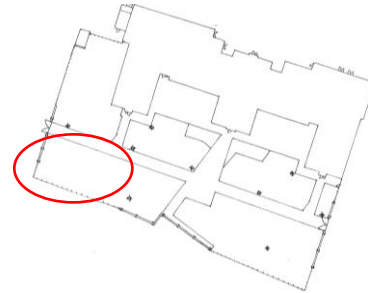
Figur 17:  
**Kännetecknet:**

*"Vattenkanneträdet"*

*Utanför ingången till innergården hängs ett större antal vattenkannor upp i grenarna på ett träd. Vattenkanneträdet" knyter an till trädgårdarna och blir ett roligt inslag för passerande besökare.*

## Den öppna trädgården

Vid ingången till "innergården" på Växthusets södra sida ligger "Den öppna trädgården" (Se bilaga A för plan i skala 1:100). Hela trädgården har en öppen känsla och luftiga ytor. Rummen innehåller mycket aktiva moment där flera personer kan interagera med varandra.



Figur 18: Se även illustrationsplan i skala 1:100 i bilaga A

**Entréer.** Ett trästaket vid första entrén (1) skapar en gräns mellan huvudstråket och trädgården och ingången till den utmärks med grindstolpar och väl tilltagen entréöppning. Växter skapar tillsammans rumsformer och bildar olika platser. Växthusets placering (2) relativt nära entrén skapar ett intresse att vilja gå in. Det finns entréer på flera ställen (3 & 4) till den öppna trädgården vilket gör den lättillgänglig att ta sig in i. Nästa entré (3) är kantad av två klotrunda träd som har ett frodigt uttryck medan den sista entrén på östra sidan (4) är mindre och mer avskild då den leder in till ett mer intimt trädgårdsrum.

**Vattenrummet:** Är ett aktivt rum i närhet till huvudstråket, där besökaren får använda sinnen som syn och känsel. I rummet finns möjligheter till många möten. Rummet innehåller en vattenränna (5) som utgår från en brunnspump (6). Här kan nyfikna besökare pumpa upp vatten som sedan kan hälls i en ränna, vilken fortsätter genom trädgårdsrummet i fallande lutning. Två mindre broar (7 & 8) leder över rännan på olika ställen och inbjuder till ett följa vattnets väg till sin slutstation- en mindre trädgårdsdamm (9).





*Figur 19:  
Hur långt kan lövet flyta med i vattenrännan tro?*

**Köksträdgården:** En plats på södra sidan om växthuset har blivit köksträdgård och kopplar ihop aktiviteter inne i växthuset med odlingen utomhus. Här kan barnen vara med och arbeta aktivt och känna delaktighet och påverkbarhet. Utformningen av odlingsytorna (**10**) har en symmetrisk och klassisk karaktär men bryts av i en dropliknande, mer lekfull form. I odlingsytorna kan barnen själva ansvara för sådd av köksväxter och ettåriga växter i en härlig blandning. Arbetet uppmuntrar till att barnen lär sig att hjälpas åt.

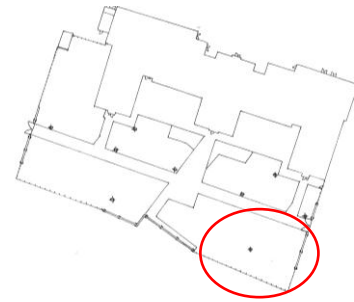
**Bärträdgården:** Intill köksträdgården ligger bärträdgården som får en lugn atmosfär tack vare läget längst in i trädgården. Här kan besökaren smaka på bär direkt från buskarna eller lägga sig ner i gräset, i skuggan av ett träd, och koppla av. Sinnena smak, lukt och känsel stimuleras i rummet. Längs södra sidan (**11**) skapar häckar små "fack" där redskap till trädgårdsarbete, kompost m.m. kan förvaras. Komposten kan bidra till att skapa ökad miljömedvetenhet.



*Figur 20:  
Under trädet kan man ladda sina batterier!*

## Den slutna trädgården

Den slutna trädgården (se bilaga C för plan i skala 1:100) ligger längst bort på innergårdens östra sida och blir därför mer avskild än Den öppna trädgården. Trädgården skiljer sig från den andra med mer buskageplanteringar, högre insynsskydd och slutna rum. Besökaren kan uppleva och betrakta mer än "göra" men uppmuntras ändå till sociala möten.



Figur 21: Se även illustrationsplan i skala 1:100 i bilaga C

**Entréer:** Det finns tre stycken ingångar till trädgården, två på den norra sidan (1 & 2) och en på den västra (3). Alla tre känns viktiga för trädgården eftersom samtliga trädgårdsrum har en mer intim och inramad känsla än i Den öppna trädgården. Hade det istället bara funnits en ingång hade det antagligen blivit väldigt trångt för besökarna att ta sig runt i trädgården. Entré 1 består av en portal inklädd i klätterrosor och klematis.

**Pergolagången:** Innanför entré nr 1 leder en spännande pergolagång med humle(4) fram till växthuset åt vänster. Gången blir ett spännande inslag som skapar vackra skuggspel på marken.

**Dagdrömmarrummet:** En portal med humle (5) leder besökaren in till ett annat rum som är väl insynsskyddat och har en lugn atmosfär. I rummet finns en liten damm (6) som sprider ett försiktigt porlande ljud. Dagdrömmarrummet innehåller två buskplanteringar (7 & 8) som ramar in dagdrömmarplatserna på ett skönt sätt. På bänkar (9) och flyttbara stubbar (10) kan besökaren slå sig ned och betrakta dammen på håll och drömma sig bort till vattenporlets melodi. Sinnena syn och hörsel används i rummet.



*Figur 22:  
Bredvid syrénen kan man dingla med benen och dagdrömma om att man är en slottsfru på ett fint slott!*

**Pausrummet:** I trädgårdens sydvästra hörn ligger pausrummet. Centrum i rummet är en stor öppen pergola (11) som bjuder på pausplatser i form av hängmattor/hängstolar som hängs i takkonstruktionen. Större buskage (12) ramar in pergolan och erbjuder en spännande och hemlig filosofgång (13) runt till andra sidan pergolan. Filosofgången kan dessutom ha ett lärande syfte med sin historia och sitt ursprung. I det nordöstra hörnet bildas en hörna och där finns flera olika slags insektshus (14) att titta på. Här bor många olika personligheter; det första huset är en stor låda som hör till Farbror Honung och hans stora familj (bin) och granne med dem bor Tant Fläck, en nyckelpiga, som gärna hjälper till med att äta upp alla bladlöss i trädgården, osv. Barnen får lära sig vilken insekt som bor i vilket hus.



*Figur 23:  
I den spännande filosofgången måste man vara modig.*

**Hoppjämfotastigen: (15)** Är en aktiv passage som leder från växthusets (16) entré, längs med östra sidan, fram till en portal innan man hoppar ut i köksträdgården. Stigen består av stora, platta stenblock som ligger på hoppavstånd från varandra. Stigen lockar till träning av grovmotorik och uppmuntrar till mycket rörelse. Dessutom kan många sociala möten ske här.



*Figur 24:  
Hopp mellan stenblock*

**Köksträdgården:** I den sydöstra delen på trädgården hittar besökaren köksträdgården. I den får alla hjälpa till att odla grönsaker, så blommor och plantera kryddor i upphöjda odlingslådor (17). I ena änden finns plats för redskap, kompost m.m.(18). Skapar känsla av delaktighet och ansvar.

## Diskussion

Efter att ha gjort min litteraturstudie upptäckte jag att det är otroligt viktigt att ta flera saker i beaktning när man gestaltar en lekmiljö för barn. Gör man inte det riskerar ytan att förbli just bara en yta med olika redskap som inte har något värde för besökaren. Barnen själva är den bästa experthjälpen att ta stöd av i arbetsprocessen till ett gestaltungsförslag till lekmiljöer. För att tillgodose deras perspektiv på vad den aktuella platsen behöver samt se till platsens förutsättningar och anda, borde gestaltningen växa fram under en längre tidsperiod. Kanske borde platsen bara "få vara" i några år för att målgruppen själv ska känna vad det är som fattas där? Att därefter ta hjälp av en grupp barn som får framföra sina behov och drömmar för platsen samt ta del av vad vuxna tycker är viktigt med platsen. Skapas platsen utifrån barnens perspektiv och behov och utformas strategiskt utefter det kan man istället skapa en levande plats och en upplevelse för människor i olika åldrar. Under rubriken En unik plats har Helle Nebelongs tankar om en symbol vid in och utgång, till lekmiljön tagits upp. Symbolen hälsar besökaren hej och hej då och kopplas ihop med platsen eller dess innehåll. Exempel på liknande symboler iakttoogs på flera av temalekplatserna i Malmö. Jag kan själv påminna mig om att jag kopplade ihop vissa märken och symboler med platser jag gillade att besöka, i min barndom. En av utmaningarna jag haft i mitt arbete är hitta växter och lösningar som klarar den relativt tuffa slitagesituationen som antagligen kommer råda på platsen. Ulf Strindberg och Mona Holmberg avråder helt från att planera in rabattytor intill en lekmiljö för barn. Jag tänker trotsa deras råd och istället lyssna på Lotte Möllers ord om att skapa en magisk plats för barn i sin trädgård, där barnen får lära sig att ta hänsyn till naturen istället för- "ännu en bollspelsträdgård" där det inte finns något att ta hänsyn till.

Efter att ha analyserat mitt resultat kan jag konstatera att det är en stor utmaning att gestalta en yta riktad till barn och unga som ska inspirera och tilltala dem. Då jag inte hade tiden att involvera målgruppen i min utformning får jag istället försöka sätta mig in i barnens perspektiv utifrån det jag kan hitta på andra sätt såsom; barnböcker jag själv tyckt om en gång i tiden och som barn i min omgivning gillar nu. Min brorsdotters lek har i minsta detalj iakttagits av mig så ofta som tillfälle getts. Jag har även bett en vän att skicka fotografier på sin son när han befann sig på ställen som hon uppfattade som hans "favoritställen" utomhus. Båda dessa "personliga källor" har angett pinnar, stenar och vatten, som saker de ansåg var barnens favoritsaker i naturen och kan mycket väl kopplas till min undersökning. Namnet på detta kandidatarbete; "Trädgård för de små", var från början något annat. Efter att jag satt sista punkten i det här arbetet kändes det viktigt att namnet kunde förmedla det som mitt resultat visade. Som tidigare nämnts är min slutsats att trädgårdar till barn måste skapas utifrån barnens perspektiv och därför valde jag just den här rubriken, då den innehåller delar av vad den egentliga frågeställningen kanske borde varit? –(Vad är)trädgård för de små?

I en vidare undersökning skulle ett gestaltungsförslag kunna tas fram med hjälp av en utvald grupp med barn som får dela med sig av vad de anser är viktigt i en lekmiljö. Att undersöka huruvida perennplanteringar är ett bra alternativ i gestaltningar av miljöer där växterna utsätts för ett hårt slitage och vilka lösningar som finns för att minska slitaget är också en relevant fråga att undersöka. Är det så att slitaget kan minskas genom att höja upp planteringsytorna och göra dem mer svåråtkomliga? Vad skulle det få för betydelse för användandet av platsen? Kanske skulle platsen få ett minskat värde om besökaren inte kunde röra sig hur den ville över planteringsytorna?





*Plantering i marknivå t v (figur 25) vs upphöjd plantering t h (figur 26). Vid tidpunkten för platsbesöket, upplevdes spår av ett hårt slitage på planteringen i marknivå. Tillgänglighetslekplatsen, Rörslöparken i Malmö.*

Kanske blir en framtida kandidatuppsats att undersöka om lekmiljöerna runt om barnens växthus i Kumla stadspark kunde planerats på ett bättre sätt utifrån barnens perspektiv?



*Figur 27: Freja Dahms gestaltungsforslag till stadsparken?*

## Källförteckning

### Tryckta källor

- Chronwall, S. (2010). *En handbok i utformning av förskolors utemiljöer*. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för stad och land/landskapsarkitektprogrammet. (Examensarbete)
- Jansson, M. (2009). *Management and use of public outdoor playgrounds*. Diss. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet.
- Kumla fastigheter (2011) *Kumla sjöpark -en central stadspark växer fram: 1935-2025*. Kumla: Kumla fastigheter.[Broschyr]
- Kumla kommun (2007). *Grönplan*. Kumla. Kumla kommun.
- Lenninger, A. (2012a). Är det viktigt att planerare kan prata med barn? *Movium magasin*. Vol.4. ss 14-17
- Lenninger, A. (2012b). Reflexion: Fula, skitiga & elaka. *Movium magasin*. Vol.4. ss 32-34
- Lenninger, A. & Olsson, T. (2006). *Lek äger rum- planering för barn och ungdomar*. Stockholm. Formas
- Lorin, K.(2013). Stadspark i tiden. *Landskap*, nr 3 , ss28-31
- Mårtensson, F. (2004). *Landskap i leken- en studie av utomhuslek på förskolegården*. Diss. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet.
- Micic, M. (2005). Man skulle ha ett smultronlagis. *Livet leker*, Stockholm. Svenska Naturskyddsföreningen. Ss 39-41
- Möller, L. (1992). *Trädgårdens natur*. Örebro. Bonniers.
- Nebelong, H. (2008) *Vi leger at- Tanker om leg, og inretning af legepladser og sansehaver for born*. Dafolo A/S. Frederikshavn.
- Nyberg, K. (2010). *Perenner i offentlig miljö*. Sveriges lantbruksuniversitet. Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap/landskapsarkitektprogrammet. (Självständigt arbete).
- Projekt Runeberg (2013-05-15). Tillgänglig: <http://runeberg.org/lantblex/0441.html> [2013-05-15]
- Qwiberg, T.M. (2005). Barn är naturbegåvningar. *Livet leker*, Stockholm. Svenska Naturskyddsföreningen. Ss 8-13
- Rasmusson, B. (2012). *Barns plats i staden genom hundra år*. *Movium magasin*. nr.4. ss 42-44

Svenska naturskyddsföreningen(2005). *Livet Leker*. Stockholm: Svenska naturskyddsföreningen.

Svensk trädgård, riksförbundet (2013-05-23) Tillgänglig:

[http://www.tradgard.org/svensk\\_tradgard/zonkarta/zonkarta\\_stor.html](http://www.tradgard.org/svensk_tradgard/zonkarta/zonkarta_stor.html) [2013-05-23]

Ugrai, E. (2013). *Växthuset börjar ta form* Kumlan. Vol.1. s 11

Vedin, H. (2005). Närkes klimat. *Väder och vatten, SMHI*. Vol. 5/2005. s 11

Tillgänglig: [http://www.smhi.se/sgn0102/n0205/artikelserier/s11\\_maj05.pdf](http://www.smhi.se/sgn0102/n0205/artikelserier/s11_maj05.pdf) [2013-05-21]

Wikipedia (2013-05-07). Tillgänglig: [http://sv.m.wikipedia.org/wiki/Kumla\\_kommun](http://sv.m.wikipedia.org/wiki/Kumla_kommun) [2013-05-07]

## **Icke publicerat material**

### **Muntliga källor**

Evaldsson, L. Kumla Bibliotek (2013-05-14). Samtal via e-post,

Jansson, M. Universitetslektor, Ph D, Landskapsarkitekt (2013-01-29). Föreläsning, *Designaspekter på barns utemiljö*

Pettersson, S. SP Landskapsarkitektbyrå AB, *Bygghandling för Växthuset, Kumla Sjöpark*.(2012-04-02)

Ugrai, E. stadsträdgårdsmästare, Kumla kommun (2013-04-04) Introduktionsmöte.

## **Figurförteckning**

Bild på framsida: se figur 27

Figur 1 – 2: Författaren själv

Figur 3: Skiss av Per Flodström, arkitekt på Kumla kommun

Figur 4: Bygghandling av Stefan Pettersson, SP Landskapsarkitektbyrå AB

Figur 5: Lena Dahm

Figur 6-26: Författaren själv

Figur 27: Freja Dahm



## Bilagor

### Bilaga A: Illustrationsplan "Den öppna trädgården"

Skala 1:100



## Bilaga B: Växtförteckning "Den öppna trädgården"



### Träd:

- 1 *Amelanchier lamarckii*  
 2 *Betula ermanii* 'Blush'  
 3 *Sorbus* 'Rosmari' E  
 4 *Syringa chinensis*  
 med undervegetation:

*Alchemilla mollis*

### Buskar:

- 5 *Syringa vulgaris*

### Bär:

- 7 *Ribes* krusvinbär-Gruppen  
 8 *Ribes* (*rubrum* & *nigrum*)  
 9 *Ribes uva-crispa* 'Tatjana'  
 10 *Rubus idaeus*

Samtliga bärbuskar har underplantering av:  
*Fragaria vesca* var. *semperflorens* 'Rügen'

- prakthäggmispel  
 kamtjatkabjörk  
 rosmarirönn  
 parksyrén

jättedaggkäpa

syrén

krusvinbär

vinbär (röda & svarta)

krusbär  
 hallon

månadssmultron

### Häckar:

- 11 *Carpinus betulus*

### Klängväxter:

- 12 *Lathyrus latifolius* 'Pink Pearl'

### Perenner:

- 13 *Aruncus dioicus*

### Rabattperenner: (14)

Följande samplanteras:

*Chelone obliqua*

*Doronicum orientale*

*Geranium sanguineum* 'Album'

*Geranium x magnificum* 'Rosemoor'

*Hemerocallis* 'Catherine Woodbery'

*Hemerocallis* 'Blue Sheen'

*Iris germanica* 'Florentina'

*Iris pallida* 'Argentea Variegata'

avenbok

vårärt

plymspirea

lila sköldpaddsort  
 gemsrot (vårkrage)

blodnäva  
 kungsnäva

hybriddagilja

hybriddagilja

tyskiris  
 silveriris



**Bilaga C: Illustrationsplan "Den slutna trädgården"**

Skala 1:100



## Bilaga D: Växtförteckning "Den slutna trädgården"



### Träd/buskträd:

1 *Prunus virginiana* fk virginianahagg

Rackarberget E

2 *Syringa x chinensis* parksyrén

3 *Syringa meyeri* 'Palibin' dvärgsyren

i rabatt med:

*Hemerocallis* 'Blue Sheen' hybriddaglilja

*Lythrum salicaria* 'Blush' fackelblomster

*Veronicastrum virginicum* kransveronika

'Roseum'

*Waldsteinia ternata* waldsteinia

4 *Syringa vulgaris* syren

5 *Tilia cordata* 'Rancho' skogslind

**Buskar:**

6 *Ribes alpinum* "Schmidt" måbär

7 *Rosa* 'Maiden's Blush' buskros

*Rosa Alba*- Grupen

med underplantering av: månadssmultron

*Fragaria vesca* var.

semperflorens 'Rügen'

8 *Spiraea x cinerea* 'Grefsheim' norsk brudspirea

Med undervegetation av:

*Vinca minor* 'Getrude Jekyll' vintergröna

### Häckar:

9 *Sorbus intermedia* oxel

10 *Carpinus betulus* avenbok

### Klängväxter:

11 *Actinidia kolomikta* 'Oscar' & 'Anna' kameliontbuske

12 *Humulus lupulus* 'Aureus' humle

13 *Rosa* 'Hybrida' fylld honungsros

*Rosa Helenae*- Guppen

### Perenner:

14 *Matteucia struthiopteris* strutbräken

### Buskagevegetation runt pergolan:

*Philadelphus coronarius* 'Finn' E Doftschersmin

gulbladig smällspirea

*Physocarpus opulifolius* måbär

'Nugget' brunnäva

*Ribes alpinum* "Schmidt" blomsterfunkia

*Geranium phaeum* 'Samobor' strutbräken

*Hosta fortunei* ormöga

'Albomarginata'

*Matteucia struthiopteris*

*Omphalodes verna*

